

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук Ярмоли Н.А. на дисертацію Лук'яненко
Анни Валеріївни «**Психолого-педагогічні умови надання
інтегративної медико-психолого- педагогічної допомоги особам із
порушеннями мовлення органічного генезу**», представлену на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Актуальність дисертаційного дослідження. У сучасних умовах зростає кількість дітей та дорослих з мовленнєвими порушеннями, зумовленими органічними ураженнями центральної нервової системи. Це потребує створення ефективної системи комплексної допомоги, яка враховує як медичні, так і психолого-педагогічні аспекти корекційного впливу. Одним із найбільш перспективних підходів є інтегративна модель медико-психолого-педагогічної допомоги, яка забезпечує міждисциплінарну взаємодію фахівців та орієнтована на цілісну підтримку особистості з порушенням мовлення.

Проблема організації ефективних умов для реалізації такої інтеграції залишається недостатньо дослідженою. Особливої уваги потребує виявлення психолого-педагогічних умов, що сприяють адаптації, розвитку і навчальній успішності таких осіб, а також активному залученню родини та міждисциплінарних команд до корекційно-реабілітаційного процесу.

Наявні моделі допомоги часто є фрагментарними, не забезпечують належної системності та узгодженості між медичними, психологічними і педагогічними компонентами. В умовах реформування освітньої та медичної сфер в Україні, зростає потреба у науковому обґрунтуванні умов ефективної інтеграції фахових впливів, що й визначає актуальність обраної теми.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *вперше*: теоретично обґрунтовано концепцію інтегративної медико-психолого-педагогічної допомоги дітям із мовленнєвими розладами органічного генезу, зумовленими порушеннями зубощелепної системи із залученням логопедів, ортодонтів і психологів; запропоновано поетапну методику інтегративної допомоги, що включає діагностичний, корекційно-реабілітаційний і контрольний-оцінювальний етапи, а також відповідні форми і методи логокорекційної, медичної й

психологічної допомоги; розроблено систему діагностичних критеріїв (анатомо-фізіологічний, фонетико-фонематичний, лексико-граматичний, комунікативний), показників та рівнів (високий, достатній, середній, низький) сформованості мовлення дітей із порушеннями мовлення та зубощелепної системи, кожен із рівнів охарактеризовано на основі якісних і кількісних показників, що відображають функціональний стан мовленнєвого апарату, звуковимову, словниковий запас, граматичну складову та комунікативні навички; визначено й емпірично підтверджено результативність психолого-педагогічних умов інтегративної допомоги, що забезпечують корекцію мовленнєвих розладів і сприяють соціальній адаптації дитини (до них віднесено організаційні, технологічні та суб'єктивні умови); створено комплекс вправ, спрямованих на розвиток артикуляційної моторики, вдосконалення звуковимови, мовленнєвого дихання, формування комунікативних навичок, із залученням елементів ортодонтичної корекції; експериментально перевірено та доведено ефективність запропонованої методики інтегративної медико-психолого-педагогічної допомоги особам із порушеннями мовлення органічного ґенезу, що забезпечило позитивну динаміку у формуванні мовленнєвих і комунікативних умінь, корекцію функціональних порушень артикуляційного апарату, а також уповільнило дію негативного впливу порушень зубощелепної системи на розвиток мовлення.

Поглиблено та уточнено: зміст понять «інтегративна допомога», «органічні порушення мовлення», «порушення зубощелепної системи»; уявлення про особливості інтеграції спеціальної педагогіки, психології та медицини для вирішення поставлених завдань; організаційна та змістова складові системи формування ключових психолого-педагогічних умов інтегративної медико-психолого-педагогічної допомоги.

Подальшого розвитку набули: положення спеціальної педагогіки, психології і медицини щодо ключових етапів інтегративної допомоги; ідеї інтегративного підходу при наданні допомоги особам із мовленнєвими розладами органічного ґенезу.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що: розроблено та апробовано експериментальну методику інтегративної медико-психолого-

педагогічної допомоги особам із порушеннями мовлення органічного генезу; розроблено та реалізовано зміст, напрями і методи комплексної допомоги в умовах інтегративного підходу; виокремлено психолого-педагогічні умови інтегративної медико-психолого-педагогічної допомоги особам із порушеннями мовлення органічного генезу; результати дослідження можуть бути корисними при підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів, у практиці працівників інклюзивно-ресурсних центрів, загальноосвітніх і спеціальних закладів освіти для дітей із порушеннями мовлення, а також під час провадження нових теоретичних та експериментальних досліджень.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації Анни Лук'яненко, забезпечується цілісною методологічною системою, що поєднує теоретичні та емпіричні підходи. У дисертації здійснено глибокий аналіз наукової літератури з питань логопедії, спеціальної педагогіки, психології та медицини, що дало змогу обґрунтувати ключові поняття дослідження, зокрема «інтегративна допомога», «органічні порушення мовлення», «порушення зубощелепної системи». Розроблена та апробована авторська методика інтегративної медико-психолого-педагогічної допомоги була впроваджена в низці освітніх та реабілітаційних закладів України. У дослідженні використано комплекс емпіричних методів (спостереження, бесіди, психолого-педагогічна діагностика, клінічне обстеження), що дозволили отримати надійні первинні дані. Формувальний експеримент супроводжувався застосуванням статистичних методів аналізу, зокрема t-критерію Стьюдента, що підтвердило значущість відмінностей між контрольними та експериментальними групами. Результати експерименту свідчать про ефективність запропонованої методики, яка сприяла покращенню артикуляційної моторики, якості звуковимови, збагаченню словникового запасу, розвитку комунікативних навичок і позитивній динаміці мовленнєвого розвитку. Достовірність висновків також підкріплена широкою апробацією результатів дослідження на всеукраїнських і міжнародних конференціях, а також опублікуванням основних результатів у рецензованих наукових виданнях, у тому

числі у фахових журналах, що входять до наукометричних баз даних. Висока якість реалізації всіх етапів дослідження, логічна узгодженість між метою, завданнями, методами і результатами забезпечує повну достовірність, наукову новизну і практичну значущість положень, сформульованих у дисертації.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота Анни Лук'яненко вирізняється чіткою логіко-змістовою структурою, яка забезпечує послідовне розкриття досліджуваної проблеми. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, описано його теоретичну й практичну значущість, а також методологічну базу. Перший розділ присвячено аналізу науково-теоретичних засад інтегративної медико-психолого-педагогічної допомоги, зокрема уточнено поняттєво-категоріальний апарат, охарактеризовано причини та механізми порушень мовлення органічного генезу. У другому розділі розглянуто методичні основи логопедичної роботи, описано стан мовленнєвого розвитку осіб із порушеннями мовлення органічного походження, проведено аналіз результатів констатувального експерименту. Третій розділ містить обґрунтування психолого-педагогічних умов ефективної інтегративної допомоги, детальний опис розробленої методики з її етапами (діагностичним, корекційно-реабілітаційним, контрольним-оцінювальним), а також результати формульовального експерименту з підтвердженням її ефективності. Основними положеннями дисертації є розробка та теоретичне обґрунтування інтегративного підходу до допомоги особам із мовленнєвими порушеннями, визначення організаційних, технологічних і суб'єктивних психолого-педагогічних умов ефективної логопедичної роботи, створення системи діагностичних критеріїв та рівнів сформованості мовлення. Узагальнені результати представлені в низці наукових публікацій, а сама методика була впроваджена в освітніх і реабілітаційних закладах. Робота засвідчує високу наукову культуру дослідження, міждисциплінарну глибину підходу й практичну орієнтованість, що забезпечує її вагомий внесок у розвиток спеціальної освіти та логопедії.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які

опубліковані автором. Порухень академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях, яких висвітлено основні наукові результати дисертації, не виявлено.

Послідовність дисертаційного дослідження викладено у 11 публікаціях Анни Лук'яненко, де три є фаховими та одна публікація презентована у наукометричних базах Web of Science.

Вищевказане дає підстави стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для психологічної науки як в Україні, так і за її межами. Оцінюючи в загальному позитивно дослідження Лук'яненко Анни Валеріївни, вважаємо за доцільне висловити деякі міркування та побажання.

Побажання до змісту та оформлення дисертації. Незважаючи на високу наукову й практичну цінність дисертаційного дослідження Анни Лук'яненко, до його змісту та оформлення можуть бути висловлені окремі зауваження та конструктивні побажання:

1. У роботі простежується насиченість термінологією, що в окремих фрагментах ускладнює сприйняття матеріалу. Було б доцільно ввести окремий глосарій або перелік ключових понять із коротким визначенням для кращої орієнтації читача.

2. Методичний блок дослідження заслуговує на розширення щодо порівняльного аналізу результатів до і після формувального етапу експерименту із застосуванням додаткових візуалізацій – діаграм або графіків, що зробило б емпіричну частину більш наочною.

3. Хоча робота містить значну кількість літературних джерел, в окремих випадках варто було б ширше залучити новітні зарубіжні дослідження (останні

3-5 років) у сфері логопедії, нейропсихології та мовленнєвої терапії для посилення міжнародного контексту дослідження.

Стиль викладу загалом відповідає академічним стандартам, однак трапляються окремі повтори у формулюваннях, особливо в описі психолого-педагогічних умов. Їх варто було б уникнути шляхом редагування з метою посилення лаконічності та стилістичної виразності.

Дисертаційна робота «Психолого-педагогічні умови надання інтегративної медико-психолого-педагогічної допомоги особам із порушеннями мовлення органічного ґенезу» здобувачки Анни Валеріївни Лук'яненко відповідає вимогам до оформлення дисертацій затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.), та постанові КМ України від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно Постанови КМ України № 341 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а її автор – Анна Валеріївна Лук'яненко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії PhD з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,

заступник директора з наукової роботи

Інституту спеціальної педагогіки

і психології імені Миколи Ярмаценка

ІАПН України

Наталія ЯРМОЛА

Підпис: Ярмаценка Н. А.
СТВЕРДЖУЮ
Згідно з вимогами вказаного
спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаценка
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаценка